

Fedó. [§ 19] Els moments finals de Sòcrates

Havent dit això, Sòcrates s'aixecà i se n'anà a un lloc per banyar-se. Critó el va seguir i ens manà que esperéssim. Ens vam quedar, doncs, conversant entre nosaltres i reconsiderant el que s'havia dit i, a estones, comentant també la gran desgràcia que ens havia sobrevingut. Pensàvem, senzillament, que era com si perdéssim un pare i que hauríem de viure orfes la resta de la nostra vida. Quan s'hagué banyat i li van portar els seus fills (en tenia dos de petits i un de gran), van arribar les dones de la família. Després de conversar amb elles davant de Critó i de fer-los els encàrrecs que va voler, va ordenar que les dones i els nens se n'anessin, i ell va venir cap on érem nosaltres. Era prop de la posta del sol, ja que Sòcrates havia passat molt de temps allà a dins. Quan va sortir es va asseure, i després ja no hi hagué gaire conversa. I va arribar el servent dels Onze i, dret davant d'ell, li va dir:

—Sòcrates, a tu no t'hauré de retreure el que acostumo a retreure als altres, que s'irriten i maleeixen quan els indico que, per ordre dels magistrats, han de beure la metzina. Però tu, al contrari, pel que he pogut comprovar en diverses ocasions durant aquest temps, ets l'home més noble, més plàcid i més virtuós dels que mai hagin vingut a parar aquí. I ara particularment sé bé que no estàs irritat amb mi, sinó amb aquells que saps que en són els responsables. I ara, ja estàs prou assabentat del que t'he vingut a anunciar. Adéu, i tracta de suportar el millor possible el que és inevitable.

Li queien les llàgrimes, i es girà i se'n va anar. Sòcrates aixecà la mirada vers ell digué:

—Adéu a tu també. Nosaltres farem el que dius.

I dirigint-se a nosaltres:

—Quin home tan fi ! —digué—. Tot el temps que he estat aquí venia a veure'm i a vegades em donava conversa. Era un home excel·lent. I avui, amb quina noblesa em plora! Au, doncs, Critó, procurem d'obeir-lo. Que portin la metzina, si ja la tenen trinxada. I, si no, que el nostre home la trinxi.

Critó digué:

—Però, Sòcrates, em sembla a mi que encara hi ha sol sobre les muntanyes i no s'ha post del tot. I a més, jo he sentit d'altres que, quan els han presentat la metzina, han trigat molt a beure-se-la, i s'han posat a menjar i a beure bé i, fins i tot, a tenir relacions amb aquells que desitjaven. Per tant, no tinguis pressa, que encara hi ha temps.

Sòcrates replicà:

—És natural, Critó, que la gent que dius faci aquestes coses, ja que pensa que fent-les en treu algun profit. I també és natural que jo no les faci, ja que penso que no hi guanyo res bevent una mica més tard, sinó que em consideraria ridícul als meus ulls si m'aferrés a la vida i volgués estalviar-la quan ja no en queda res. Au, doncs —digué—. Obeeix i no em duguis la contrària.

Critó, sentint això, va fer un senyal al servent que hi havia dret al seu costat. El servent sortí i, passat bastant temps, tornà acompanyant l'home que havia de donar la metzina. La portava trinxada en una copa. Així que Sòcrates el veié, digué:

—Bé, excel·lent amic, tu que hi entens d'aquestes coses, què s'ha de fer?

—Res més —digué— que beure i fer una volta passejant fins que les cames se't facin pesants. Després, estirar-te, i això farà el seu efecte.

Aleshores oferí a Sòcrates la copa. Ell la va agafar, Equècrates, ben tranquil sense cap tremolor i sense cap alteració del color o del rostre, sinó que llançant una mirada a aquell home, com solia fer-ho amb els seus ulls de bou, digué:

—Digues: d'aquest potatge, se'n pot fer alguna libació, o no?

—En trinxem, Sòcrates —digué—, la mesura que creiem que cal beure.

—Ho entenc —féu ell—. Però almenys és permès, i fins i tot és necessari, fer una pregària als déus perquè aquest canvi d'estança, d'aquí cap allà, sigui ben feliç. Això és el que jo prego, i que així sigui! I dient això, contingué la respiració i, tot decidit i serè, begué fins al fons. Fins a aquell moment, la majoria de nosaltres havia aconseguit bastant bé contenir les llàgrimes; però, quan el vam veure bevent i que ja havia begut, ja no ens vam contenir, i per més que jo em feia força a mi mateix, em corrien les llàgrimes a doll. Així que em vaig

tapar la cara i em vaig posar a plorar per mi mateix, ja que no era per ell que plorava, sinó per la meua dissort considerant quina mena d'home era el company del qual em veuria privat. Critó, veient-se incapaç de contenir les llàgrimes, s'aixecà abans que jo mateix. Apol·lodor, que ja des d'abans no havia parat de plorar, finalment trencà en sanglots, amb crits i protestes que commogueren tots els presents, excepte el mateix Sòcrates.

Sòcrates aleshores afegí: —Em sorprèn, amics, que feu això. Perquè he sentit dir que s'ha de morir amb un silenci religiós. Així doncs, sigueu forts i gardeu silenci. En sentir això, nosaltres ens vam sentir avergonyits i vam parar de plorar. Ell caminava fent voltes, i quan digué que les cames se li feien pesants es va ajeure boca amunt, com l'home li ho havia recomanat. El que li havia donat la metzina es posà a palpar-lo, i de tant en tant examinava els peus i les cames; després va prémer fort en un dels peus, preguntant-li si hi sentia res. Ell digué que no. Després féu el mateix amb les cames, i així anava pujant i ens mostrava com s'anava tornant fred i rígid. L'home l'anava palpant, dient-nos que, quan li arribés al cor, se n'aniria. Quan ja tenia gairebé freda la part del ventre, es va destapar la cara —que la tenia coberta— i digué el que havien de ser les seves últimes paraules:

—Critó, li devem un gall a Esculapi. Hem de pagar el deute, sense oblidar-nos-en.

—Així es farà —digué Critó—. Mira, però, si tens res més a dir. Aquesta pregunta ja no la va respondre, sinó que, al cap d'una estona, es va estremir. L'home el va destapar: tenia la mirada fixa. En

veure-ho, Critó li tancà la boca i els ulls. —Aquesta, Equècrates, va ser la fi del nostre amic: un home del qual hauríem de dir que fou el més bo de tots els que hem conegut en el seu temps; més encara, el més intel·ligent i el més just.

(Text adaptat) Fonts utilitzades:

Plató. Fedó. Barcelona: Edicions 62, 1999.

Plató. Fedó. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1962.

Notes:

1. El verí que prendrà Sòcrates prové de la planta de la cicuta. La cicuta (*Conium maculatum*) és una planta herbàcia, d'entre 50 i 200 cm d'alçària, que es troba gairebé a tot Europa. La gran toxicitat de la planta es deu a la presència dels alcaloides de la cicuta, que afecten les terminacions del nervis motors; d'aquesta manera, es paralitzen els músculs respiratoris i qui l'ha ingerida en la dosi suficient mor per asfíxia.

2. Sòcrates, home de vida modèlica, té també una mort modèlica. Tal vegada, la forma tranquil·la i serena de morir, l'autodomini i el control de la situació que mostra en tot moment, és l'últim «argument» en favor de la immortalitat de l'ànima. En efecte, només algú que està plenament convençut que deixa aquesta vida per entrar en una altra vida d'ultratomba, pot tenir un capteniment calmos i resignat com el de Sòcrates.

3. Esculapi (també dit Asclepi, en grec) és el déu de la medicina. Fill d'Apol·lo, podia guarir moltes malalties, fins i tot ressuscitar morts. A la Grècia antiga, els malalts acudien a les cases de salut que tenien la protecció de la divinitat. Si es curaven, feien una ofrena a Asclepi i sacrificaven un pollastre. Com que l'ànima de Sòcrates s'ha curat d'una llarga malaltia, la malaltia del cos, ha de fer també l'ofrena. Una altra interpretació diu que Sòcrates, condemnat per impietat i per no creure en els déus de la ciutat, sap complir amb els seus deures religiosos.

Per què va ser condemnat a mort Sòcrates?

L'acusació davant el tribunal dels Cinc-cents va ser la següent: «Mélet, fill de Mélet, del demo de Mitthos, contra Sòcrates, fill de Sofronisc... S'acusa Sòcrates de no honorar els déus que la ciutat honora i d'introduir déus (dimonis) estranys; i també de corrompre la joventut. Pena de mort.» Probablement, aquestes acusacions no constituïen el vertader motiu del judici. Els acusadors esperaven que Sòcrates s'hauria exiliat voluntàriament abans del procés, però no va ser així; tampoc no va demanar la commutació de la pena. Condemnat a beure la cicuta, va refusar la fugida que li havien preparat els seus amics i deixebles i va passar les seves últimes hores discutint amb ells sobre la immortalitat de l'ànima i els avantatges de morir (diàleg platònic Fedó).

Per què va ser, doncs, condemnat? A Atenes s'acabava de restaurar la democràcia, i la ciutat vivia encara el paorós trauma de la guerra del Peloponès (431-404), les lluites de l'oligarquia per fer-se amb el poder i, sobretot, el breu i terrorífic govern dels Trenta Tirans (404-403). El procés de Sòcrates —que no simpatitzava gaire amb la democràcia i que havia estat el mestre d'Alcibiades i de Críties, el més violent dels oligarques— s'explica força bé en aquest context. Però, sens dubte, va constituir un error.

Per saber-ne més:

https://ca.wikipedia.org/wiki/Ju%C3%ADa_a_S%C3%B2crates